

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

6.1. Макроекономічне регулювання інноваційної діяльності

Формування системи державного інноваційного регулювання прийнято відносити до 1960-70-х рр. ХХ століття. Вивчення найбільш репрезентативних моделей сучасної економіки з точки зору інноваційної діяльності (США, Західна Європа, Японія) дозволяє визначити масштаби і форми участі держави.

Інноваційний шлях розвитку – фактично єдиний реальний спосіб подолання технологічного відставання і виходу України на світові рівні розвитку. Вказаний шлях задекларований на державному рівні – закони, постанови, укази, схвалена концепція розвитку національної інноваційної системи, проект стратегії інноваційного розвитку України до 2030 року, затверджена Державна цільова економічна програма „Створення в Україні інноваційної та нанотехнологічної інфраструктури на 2016-2026 роки”. Все це стало значним поступом у розумінні характеру сучасного економічного розвитку і сприяє розробці адекватної інноваційної політики.

Директивними орієнтирами для формування державної інноваційної політики є Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, а також акти інноваційного законодавства.

Директивними орієнтирами для формування державної інноваційної політики є Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, а також акти інноваційного законодавства.

Сучасна нормативно-правова база стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів, з яких можна виокремити основні, які перераховані у табл. 1.

Таблиця 1. - Законодавчі та нормативно-правові акти з питань інноваційного розвитку економіки

Назва документа	Мета документа
Закон України «Про інноваційну діяльність»	визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.
Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні»	Метою закону є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.
Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади.

Назва документа	Мета документа
Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»	визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків.
Стратегія сфери розвитку інноваційної діяльності в Україні на період до 2030 року	полягає у розбудові національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність.
Постанова ВРУ «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України»	віднесення збереження та підвищення якості науково-технологічного потенціалу до пріоритетних національних інтересів України.
Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»	визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.
Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»	визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України.
Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій»	запровадження моделі сталого економічного зростання вітчизняних підприємств шляхом удосконалення структури їх основного капіталу та інтенсивного інвестування високотехнологічного виробництва.

Ціла низка проблем заважає Україні стати однією з самих інноваційних та розвинутих країн світу, головна з них – відсутність потужної підтримки та слабке регулювання з боку держави інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність в нашій країні неприваблива: попит на інновації дуже обмежений, внутрішній ринок орієнтований, в основному, на імпорт готової продукції та експорт сировини. Комерційні рішення великих корпорацій рідко збігаються з рішеннями завдань державного масштабу. Насамперед, це зумовлено тим, що Україна знаходиться лише на шляху переходу від постіндустріальної до інноваційної економіки. Для визначення цих проблем необхідно проаналізувати досвід трійки лідерів країн (табл. 2) рейтингу інноваційних економік світу видання Bloomberg [4] та України.

Таблиця 2 - Державна підтримка та регулювання інноваційного розвитку економіки в лідерів країн

Країна	Державна підтримка розвитку інновацій	Державне регулювання інноваційного розвитку
Німеччина	Складовою частиною загальнодержавної системи підтримки наукової та інноваційної діяльності є широко розгалужена мережа державних і публічно-правових, науково-дослідних закладів різного спрямування. Крім того, започатковано низку програм та механізмів, покликаних покращити умови здійснення НДДКР і прискорити впровадження на практиці інновацій.	Створення нормативно-правової бази, внесення змін до податкового законодавства, розробка державних програм розвитку.
Сінгапур	Діє створена державна інфраструктура з підтримки інноваційної діяльності та задіяні у ній інститути, міжвідомча програма підтримки підприємств на основі технологічного розвитку «GET-Up». Здійснюється сприяння комерціалізації перспективних інноваційних розробок.	Створення безпечного правового поля для здійснення та забезпечення інноваційних розробок.
Південна Корея	Потужна підтримка надається освіті та науці. Обираються пріоритетні галузі, зокрема біотехнологія, приладобудування, інформатика й зв'язок. Створення тісного взаємозв'язку між вищою школою, державними НДІ та приватним сектором.	Створення податкового законодавства, яке регулює фінансову сферу інноваційної діяльності.

Також, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

На сьогодні в Україні реалізуються такі програми підтримки інноваційної діяльності:

1. ПРОГРАМА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ “ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9 %”

Кредитування в рамках програми “Доступні кредити 5-7-9%” надається з метою:

- розвитку підприємництва, зокрема сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України

- запобігання виникненню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19,

спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також для запобігання та подолання їх наслідків

- рефінансування існуючої заборгованості в банках України за кредитами суб'єктів підприємництва

Надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва здійснюється Фондом розвитку підприємництва через уповноважені банки.

2. ПРОГРАМА “УКРАЇНА: СТАЛІ ІННОВАЦІЇ У ЛАНЦЮЖКУ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ В БІОЕНЕРГЕТИЦІ”

Програма фінансується Європейським Банком Реконструкції та Розвитку сумісно з Глобальним Екологічним Фондом (GEF).

Програма сприятиме інвестиціям в інноваційні біоенергетичні технології та практики, пов'язані з використанням сільськогосподарських залишків та відходів, шляхом сприяння та розвитку сталих біоенергетичних ланцюжків доданої вартості.

3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ЩОДО НАДАННЯ НА КОНКУРСНИХ ЗАСАДАХ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СТАРТАПАМ В УКРАЇНІ, У ТОМУ ЧИСЛІ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановою Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 736 “Про реалізацію експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій” передбачено реалізацію до 1 липня 2024 року експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій (далі - експериментальний проект) та затверджено Порядок його реалізації.

Експериментальний проект передбачає організацію та проведення на конкурсних засадах відбору стартапів на ранніх етапах для отримання фінансової підтримки, визначення та прийняття рішення про переможців зазначеного відбору і надання їм фінансової підтримки, а також здійснення контролю за використанням коштів фінансової підтримки.

Фінансова політика щодо інноваційної діяльності визначена законами, нормативно-правовими актами, де наявні узгоджені пільгові умови фінансування інноваційної діяльності. Недосконалість як державних, так і недержавних фінансових механізмів розвитку всіх ланок інноваційної діяльності, починаючи від сфери фундаментальних досліджень і закінчуючи виходом на ринок з послугами, що матеріалізують новітні знання (обсяги та нецільовий характер бюджетних витрат нездатні забезпечити не лише розвиток науково-технологічного потенціалу України, але й його збереження хоча б на існуючому рівні) – гальмують інноваційний розвиток економіки.

Недостатність фінансування через непередбачуваність комерційних результатів новацій, високий рівень податків (насамперед на оплату праці та прибуток підприємств), великі за обсягом витрати для новоутвореного підприємства на оренду приміщень та обладнання, оплату сторонніх послуг (насамперед бухгалтерських), недостатній розвиток венчурного

фінансування в Україні та проблеми правового захисту власності іноземних інвесторів є ще одними із економічних проблем розвитку інноваційної економіки України

Світовий досвід показує, що наявність ринкових відносин – ще не достатня умова швидкого економічного розвитку. В Україні досі не створено технологічні, інституціональні та соціальні передумови для розвитку за інноваційним типом. У країні потрібно створити сприятливий інноваційний клімат, що дозволить включити інноваційну сферу в ринкові відносини.

Україна задекларувала інноваційний шлях розвитку економіки, визначила державні пріоритети інноваційного розвитку, створивши нормативно-правову базу. Питання регулювання і підтримки інноваційного розвитку розглядаються в стратегіях, які є основою інноваційної політики та передбачають сукупність основних цілей, принципів, напрямів, пріоритетів, завдань та механізмів реалізації інноваційної політики.

6.2. Державна інноваційна політика: цілі і завдання

Державна інноваційна політика – це комплекс цілей та методів впливу державних структур на економіку, пов'язаних з ініціюванням та підвищенням економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів, а також комплекс організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов виникнення та нормального функціонування інноваційної інфраструктури.

Основні напрями державної інноваційної політики:

- підтримка фундаментальних досліджень, направлених на отримання результатів, які є революційними в науці і техніці;

- фінансування пошукових НДДКР для створення нової техніки та технології для подальшої передачі результатів у сферу матеріального виробництва;

- створення законодавчої та інформаційної бази, яка б забезпечувала економічну зацікавленість виробників у здійсненні інновацій (тобто, освоєння нової техніки та технології і на цій основі радикальної зміни технічного рівня виробництва та економіки в цілому).

Закон України „Про інноваційну діяльність” визначає основні принципи державної інноваційної політики:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;

- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;

- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;

- створення умов для збереження розвитку і використання вітчизняного науково-технологічного та інноваційного потенціалу;

- забезпечення взаємодії науки, освіти, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;

- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;

- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій;
- захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Виділяють чотири типи державної інноваційної політики:

1. технологічного поштовху (головні цілі та пріоритетні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку задає держава, на основі чого визначаються шляхи стимулювання інноваційної діяльності);
2. ринкової орієнтації (передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки, а також обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень);
3. соціальної орієнтації (процеси прийняття рішень відбуваються із залученням широкої громадськості; рішення приймаються за умов досягнення соціально-політичного консенсусу);
4. зміни економічної структури господарського механізму (істотний вплив передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, на зміну галузевої структури, взаємодію суб'єктів господарювання, рівень життя).

Вчені виділяють три стратегічні моделі інноваційної політики:

1. Модель стратегії „перенесення” полягає у використанні наявного зарубіжного науково-технологічного потенціалу в економіці власної країни через закупівлю ліцензій на високоефективні технології для освоєння виробництва продукції нових поколінь, що користується попитом за кордоном.
2. Модель стратегії „запозичення” передбачає освоєння випуску наукомісткої продукції, яку виробляли раніше в індустріально розвинутих країнах, на основі використання дешевої робочої сили та частини науково-технологічного потенціалу власної країни.
3. Модель стратегії „нaroщування” полягає в тому, що з використанням власного науково-технологічного потенціалу, залученням іноземних учених, об'єднанням результатів фундаментальної і прикладної науки можна створювати нові продукти і технології, які використовуються на виробництві та в соціальній сфері.

Найважливішими засобами регулювання інноваційної діяльності на загальнодержавному рівні є:

- 1) закони і законодавчі акти;
- 2) обсяги і джерела інвестування;
- 3) асигнування і дотації з місцевого бюджету;
- 4) норми і нормативи;

- 5) ціноутворення;
- 6) ставки податків і пільги з оподаткування;
- 7) відсоток за кредит та державні гарантії;
- 8) державні замовлення і закупівлі;
- 9) мито і митні податки;
- 10) ліцензії і квоти;
- 11) розробка і реалізація державних і цільових комплексних програм.

На державному рівні розрізняють такі способи державного впливу на ефективність інноваційної діяльності:

- прямі;
- непрямі.

До прямих способів належать:

- фінансування НДДКР і інноваційних проектів із бюджетних коштів;
- правове регулювання;
- формування державної інноваційної інфраструктури (центри розповсюдження нововведень, консультаційні центри);
- здійснення моніторингу та прогнозування інноваційних процесів.

До непрямих способів належать:

- пільгове оподаткування;
- проведення політики прискореної амортизації основних фондів;
- державна підтримка фінансового лізингу;
- стимулювання франчайзингу (спосіб розповсюдження інновацій, оснований на праві створення підприємства, якому надаються в користування нововведення на певний термін);
- підтримка інноваційного підприємництва;
- страхування ризикового (венчурного) підприємництва;
- сприяння формуванню фінансово-промислових груп (ФПГ), які об'єднують в один комплекс науково-технічні структури.

Дані про економічний розвиток України свідчать, що вихідні умови здійснення державної інноваційної політики в Україні не особливо сприяють реалізації цілей технологічного розвитку. Це обумовлено наступними причинами:

1) дуже низька доля бюджетних витрат на наукові дослідження. В розвинутих країнах ця доля складає 2–3% валового внутрішнього продукту, майже 50% яких поступає із суспільних фондів.

2) незначна частина інноваційної продукції в загальному обсязі виробництва, критично загрозливий рівень обсягів нової продукції у найбільш інноваційних сферах (електронна і електромашинно-будівельна, виробництво контрольно-вимірювальної апаратури, засобів транспорту, виробів із пластмаси і резини, будівельних матеріалів, малотоннажної хімії). Саме в цих видах діяльності створюють і освоюють майже 80% інновацій в Європі;

3) технологічна відсталість у деяких базових секторах нашої економіки (металургія, металообробка, контроль виробничих процесів, виробництво

матеріалів, монтаж кінцевих виробів) складає більше десяти років в порівнянні з промислово розвинутими країнами;

4) відсутність у підприємств можливостей для фінансування і інвестування розробок за рахунок власних фінансових коштів. Порівняння даних про фінансові надходження промислових підприємств і рівень податків від них говорить про повну відсутність фінансової можливості виробництв здійснювати інноваційну діяльність;

5) низька інноваційність безпосередніх іноземних інвестицій, які вкладаються у виробництво сучасних технологій і виробів;

6) постійне зниження рівня активності винахідників і раціоналізаторів. Цей процес ускладнюється тим, що постійно зменшується чисельність і можливість працевлаштування за спеціальністю кадрів високої кваліфікації. Середня заробітна плата у сфері науки одна із самих низьких по країні;

7) низьке оновлення машин і обладнання. За європейськими стандартами період амортизації має складати не більше 3–7 років. В Україні цей період в багатьох випадках складає декілька десятків років;

8) незначне використання комп'ютерної техніки у сфері проектування, господарського управління і управління виробничими процесами;

9) низький рівень стандартизації виробів, який не спонукає виробництво до досягнення необхідної якості;

10) дуже висока енергомісткість української економіки;

11) повна відсутність програми приватизації організаційних одиниць у сфері науки.

Найбільш перспективні моделі інноваційного розвитку:

1) модель централізованого управління інвестиційною діяльністю в інноваційній сфері (МЦУ);

2) модель регіональних пріоритетів інноваційного розвитку (МРП);

3) модель ефективного використання локальної концентрації інноваційного потенціалу (МЛК);

4) модель єдиного інноваційного простору СНД (МЄП);

5) модель міжнародного співробітництва в інноваційній сфері (ММС).

6.3. Захист інновацій. Система патентування та її особливості

Інтелектуальна власність – це насамперед результат інтелектуальної, творчої діяльності, об'єктом якої може визнаватися лише результат власного творчого пошуку. Крім того, цей результат має бути певним чином об'єктивованим, одержане інтелектуальне досягнення – здатним до відтворення, а об'єкти інтелектуальної власності мають належним чином охоронятися.

Відповідно до визначення ВОІВ і СОТ інтелектуальна власність як поняття і об'єкт охорони включає дві сфери права:

– промислова власність;

– авторське право і суміжні права.

Об'єктами промислової власності є: винаходи, знаки для товарів, послуг, промислові зразки, корисні моделі, фірмові найменування,

найменування місця знаходження товарів, топографії інтегральних мікросхем, ноу-хау тощо.

Об'єктами авторського права та суміжних прав є: художні, літературні, музичні, фотографічні, аудіовізуальні твори, комп'ютерне програмне забезпечення та інші.

Законодавство України у сфері охорони інтелектуальної власності включає ряд законів і підзаконних актів, серед яких Закон України „Про охорону прав на винаходи”, Закон України „Про корисні моделі, промислові зразки”, Закон України „Про знаки для товарів і послуг”, Закон України „Про охорону авторського права і суміжних прав”. У структурі Верховної Ради України, у складі Комітету з питань науки і освіти створений Підкомітет з питань інтелектуальної власності та інноваційної діяльності.

Патентна система України існує декілька років у масштабах патентних систем розвинених країн і їй властиві всі недоліки розвитку.

Охорона, що надається патентом на винахід, означає, що будь-хто із бажаючих використати винахід має спочатку отримати дозвіл на таке використання від особи, яка є власником патенту, тобто патентовласника. Використання запатентованого винаходу без такого дозволу власника є протизаконним. Термін охорони, що надається патентом, обмежений і в більшості країн складає 20 років після дати подачі заяви на його одержання. Законодавчо всі питання, пов'язані з одержанням та використанням права власності на винаходи та корисні моделі в Україні регулюються Законом України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15.12.1993р. №3687-ХІІ.

Варто активізувати роботу засобів масової інформації, а також неурядових і громадських організацій з питань охорони промислової власності, зокрема із Міжнародною асоціацією охорони промислової власності (AIPPI), Міжнародною федерацією винахідницьких організацій (IFIA), Міжнародною федерацією патентних повірених (FICPI), Ліцензійним товариством (LES), Міжнародною асоціацією власників товарних знаків (INTA).

6.4. Державна підтримка інновацій

Державною підтримкою інноваційного розвитку підприємств є податкова, амортизаційна, кредитна, митна політика. Особливо помітну роль відіграє податкова політика. Встановлення пільгового оподаткування на розвиток НТП є однією із форм непрямого фінансування сфери науки. В умовах ринкової економіки державний вплив на розвиток науки і техніки здійснюється:

- а) державним фінансуванням наукових досліджень, розробок і інноваційного процесу в цілому;
- б) проведенням податкової політики, що стимулює НТП;
- в) за допомогою фінансово-кредитної політики.

У податковому законодавстві України існують пільги, пов'язані з проведенням наукових досліджень, розробкою й освоєнням нових

прогресивних технологій і видів продукції. Однак, варто взагалі виключити асигнування на НДДКР при обчисленні розміру оподаткованого доходу. Це ж стосується й устаткування, переданого вузам на дослідницькі цілі. Доцільно ввести „кредитний податок”, при використанні якого загальна податкова база замінюється в залежності від річного збільшення витрат на НДДКР.

При використанні податкових стимулів скорочення бюджетних доходів може перевищувати збільшення вкладень в інноваційний розвиток. Крім того, використання пільгового податкового режиму ускладнює систему оподаткування.

Найчастіше шляхом запровадження податкових стимулів державою підтримуються такі види інноваційної діяльності:

- проведення досліджень та розробок;
- придбання обладнання, призначеного винятково для проведення досліджень та розробок;
- трансфер технологій – придбання патентних та безпатентних ліцензій, прав на об’єкти інтелектуальної власності, результатів досліджень та розробок, послуг технологічного характеру;
- виробниче проектування;
- навчання працівників;
- укладання підприємствами контрактів із дослідниками;
- співробітництво підприємств із дослідними організаціями (університетами);
- придбання програмного забезпечення;
- створення нових інноваційних підприємств.

Згідно із Законом України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, основним засобом державної підтримки даної сфери мають бути:

- національна державна та міжнародна науково-технічна програма;
- державне замовлення у науково-технічній сфері;
- державна науково-технічна експертиза;
- бюджетне фінансування в науково-технічній діяльності;
- патентно-ліцензійна діяльність;
- сертифікація продукції в науково-технічній сфері;
- формування науково-технічних кадрів;
- створення системи науково-технічної інформації.

У країнах Європи використовують такі податкові пільги:

- екстраконцесії (extra tax allowance) – особливі пільги, що дають змогу фірмам фінансувати із своєї податкової бази понад 100% інноваційних витрат;
- податковий кредит (tax credit) – пільга, що дає можливість фірмам фінансувати певний відсоток своїх інноваційних витрат з податкових зобов’язань.

Існує дві схеми застосування податкового кредиту:

1. Фірма має право зменшувати нарахований податок на прибуток пропорційно розміру витрат на інноваційну діяльність. Так, при встановленій законом знижці, наприклад, у 30%, компанія дістає можливість зменшити загальну суму податкових зобов'язань на 30 євро із кожних 100 євро, витрачених на конкретний вид інноваційної діяльності. Перевагою податкового кредиту за такою схемою є легкість його застосування як податковими органами, так і суб'єктами інноваційної діяльності. Водночас недоліком є відсутність з боку компаній будь-яких гарантій того, що вони реінвестують кошти, котрі додатково з'явилися внаслідок застосування податкового кредиту, у інноваційну діяльність.

2. Нарахований податок на прибуток зменшується, виходячи із досягнутого компанією збільшення витрат на окремий вид інноваційної діяльності, порівняно з рівнем базового року або середнім рівнем за певний період. У такому разі при ставці знижки у розмірі 30% сума податкових платежів компанії буде зменшена на 30 євро з кожними 100 євро приросту витрат на окремий вид інноваційної діяльності в поточному році. Перевагою застосування такої схеми податкового кредиту є надання ще більших пільг тим компаніям, інноваційна активність яких зростає.

У деяких країнах одночасно застосовуються обидві схеми. Існує також і практика встановлення ліміту розміру списання податків за знижками на інноваційну діяльність.

В Україні Законом „Про інноваційну діяльність” встановлено особливості в оподаткуванні інноваційної діяльності, зокрема, передбачено, що 50% суми податку на прибуток, одержаного від виконання інноваційних проектів, залишається у розпорядженні підприємств. Ці кошти зараховуються на їхні спеціальні рахунки з подальшим використанням лише для фінансування інноваційної, науково-технологічної діяльності й розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз.

Поряд із розглянутою вище пільгою зі сплати податку на прибуток передбачені й пільги зі сплати ПДВ, земельного податку, особливий (пільговий) режим митного регулювання, а також державна фінансова підтримка суб'єктів інноваційної діяльності (пільгове кредитування, майнове страхування, надання державних гарантій та компенсація комерційним банкам відсотків, частково сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності за отриманими кредитами).

Слід зазначити, що застосування фінансових методів державного стимулювання інноваційної діяльності, зокрема, пільг зі сплати податків є необхідною, але недостатньою умовою. Без застосування поряд із ними інших заходів державного впливу, наприклад: створення системи інформаційного забезпечення учасників інноваційної діяльності; створення сприятливих умов для розвитку інноваційних структур, що забезпечуватимуть комерціалізацію результатів НДДКР (венчурних фондів, технологічних парків, бізнес-інкубаторів, промислово-фінансових груп, інжинірингових центрів); забезпечення трансферу технологій з державного

сектора до приватного; надання державою консультаційних послуг суб'єктам інноваційної діяльності; створення дієвої системи охорони та захисту (в тому числі й судового) інтелектуальної власності досягти очікуваних результатів неможливо.

Додаткове джерело коштів на інноваційний розвиток підприємства одержують при проведенні державою політики прискореної амортизації фондів. Існують дві основні моделі прискореної амортизації: зниження терміну перенесення вартості устаткування, а також встановлення підвищених норм амортизаційних відрахувань у перші роки його експлуатації і знижених – у наступні. В умовах високої інфляції необхідна також систематична переоцінка вартості основних фондів із тим, щоб уникнути знецінювання і втрати стимулюючих функцій амортизаційних відрахувань.

6.5. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності

Підтримка малого інноваційного підприємництва на управлінському рівні в США виражається цифрою приблизно 5,5 млрд дол. Форми підтримки – різні. В США діє спеціальна програма підтримки малого інноваційного підприємництва, включаючи позики по лінії підтримки і розвитку малого підприємництва – 0,8 млрд дол і державні інвестиції – 3,1 млрд дол. До форм приватної підтримки належать в основному ризикові венчурні фонди – 0,75 млрд дол, а також приватні інвестори – 0,15 млрд дол. Законодавством США визначено, що федеральні відомства, які мають бюджет на науку більше 100 млн дол, повинні відраховувати певний визначений відсоток на підтримку малих інноваційних підприємств. Розмір цих відрахувань постійно зростає. Спочатку це виражалось цифрою 0,5 %, потім послідовно: 1%, 1,5%, 2%.

У Японії особливо важливих переваг над іншими новими індустріальними країнами вдається досягнути, головним чином, за рахунок звуження терміну інженерно-конструкторських розробок, виробничого освоєння і якісних переваг продукції, що випускається. Це дозволяє їм випереджати або не відставати з виходом на нові ринки. За швидкістю розробок і запуску у виробництво японці сильно випереджають американців і європейців. Японська автоіндустрія виходить на ринок через місяць після початку виробництва. США для цього необхідно 4 місяці, європейцям – 2 місяці. Приблизно 6,5 млн підприємств Японії – малі та середні інноваційні підприємства. Зайнято на них 54 млн чол., тобто 79% всієї робочої сили Японії. Фінансові гарантії і фінансову допомогу малим інноваційним підприємствам реалізує державна фінансова корпорація, яка має 59 філіалів, національні фінансові корпорації, центральні банки торгової і промислової кооперації, корпорацію страхових кредитів для малих інноваційних підприємств. Майже 47% всіх кредитів Японії виділяється малим і середнім підприємствам. Дуже важливим елементом японської системи малого і середнього інноваційного бізнесу є система законодавчого забезпечення.

Вона включає цілий комплекс законів, що вводилися поступово, починаючи із закону „Про утворення Державного управління з підтримки малих інноваційних підприємств”, закону „Про утворення державної корпорації з фінансування малих інноваційних підприємств”, закону „Про систему погашення позик малих інноваційних підприємств” та ряд інших законів.

Державна інноваційна політика в промислово розвинених країнах спрямована на створення сприятливого економічного клімату для втілення інноваційних процесів:

– держава сприяє розвитку науки, в тому числі прикладної, підготовці наукових і інженерних кадрів (основне джерело інноваційних ідей);

– у рамках більшості управлінських відомств існують різні програми, направлені на підвищення інноваційної активності бізнесу;

– державні замовлення, переважно у формі контрактів на проведення НДДКР, забезпечують початковий попит на більшість новацій, які потім набувають широкого застосування в економіці країни;

– фіскальні та інші елементи державного регулювання формують стимулюючу дію внутрішнього середовища, яка обумовлює ефективність і необхідність інноваційних рішень окремих фірм;

– держава виступає в ролі посередника у справі організації ефективної взаємодії академічної і прикладної науки, стимулює кооперацію в області НДДКР промислових корпорацій і університетів.

Сьогодні економісти за ступенем активності втручання держави в економіку виділяють три групи країн:

- у першій домінує концепція необхідності активного втручання держави в управління економікою (Японія і Франція);

- друга характеризується перевагою ринкових відносин (США, Великобританія)

- третя дотримується „проміжного” варіанту в економічній, в тому числі і інноваційній політиці. Державне регулювання поєднується з низьким ступенем централізації державного апарату, використовуються непрямі методи впливу при розвиненій системі узгодження інтересів правління і бізнесу.

Державна підтримка створення організаційних формувань здійснюється в розвинених промислових країнах переважно у вигляді спеціальних програм у різних управлінських відомствах (в США – це Міністерство енергетики і Національний Науковий Фонд – ННФ). Протягом тривалого часу ННФ здійснює чотири програми з організації співробітництва науково-дослідних установ і промислових фірм США.

Уряди багатьох держав створюють для появи інновацій сприятливе внутрішнє та зовнішнє середовище; підтримують усі види інновацій, нові організаційні структури й нові економічні механізми; реалізують програми розвитку окремих територій на основі інноваційних моделей. За останнє десятиліття відношення національних видатків на НДДКР до ВВП розвинутих країн стабілізувалося.

У США активно формують інкубатори для інновацій. У Японії створюють спеціальні містечка для вчених, які розробляють фундаментальну науку і прикладні проекти. У розвинутих країнах застосовують різноманітні податкові пільги щодо стимулювання НДДКР. У США фірми мають право вирахувати з податку на прибуток до 10 % витрат на нове устаткування. В Японії промислові компанії мають право на зменшення податку на прибуток на суму 7 % інвестицій у передову техніку та технологію, в Канаді ця знижка коливається від 7% до 20 % інвестицій. В Англії компаніям дозволено використовувати близько 10 % корпоративного податку для раніше обумовлених законом інвестицій.

Пільги у вигляді податкового кредиту широко використовуються і стосовно витрат підприємництва на НДДКР. У США застосовують спеціальні податкові стимули посилення співробітництва фірм з університетами. Американським фірмам надано право вирахувати з податку на прибуток до 20 % їх витрат на фінансування фундаментальних наукових досліджень. У Франції акціонерні товариства мають право на зниження суми податку у розмірі 50% збільшення суми витрат на НДДКР порівняно з попереднім роком. Система інноваційного розвитку підприємництва в економічно розвинутих країнах охоплює також амортизаційні пільги і формування резервних фондів.